

Nr 72

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.; given Stockholms slott den 5 mars 1965.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att

- 1) antaga härvid fogade förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning;
- 2) bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att särskilda bestämmelser om undantag från riksbankslagens föreskrifter beträffande riksbankens sedelutgivningsrätt skall gälla även för tiden den 1 juli 1965—den 30 juni 1966. Därvid föreslås, att maximibeloppet för sedelutgivningsrätten höjs från 9 200 till 9 700 milj. kr.

Vidare föreslås att riksbanken under samma tid får fortsatt befrielse från skyldigheten att vid anfordran inlösa bankens sedlar med guld.

Förslag

till

Lag**med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning**

Härigenom förordnas, att under tiden den 1 juli 1965—den 30 juni 1966 följande särskilda bestämmelser skola gälla i stället för bestämmelserna i 9 § och 11 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank¹.

1 §.

Riksbanken må utge sedlar till ett belopp av högst niotusensjuhundra miljoner kronor.

2 §.

Under tid då riksdagen ej håller session äger Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter hörande av fullmäktige i riksgäldskontoret medge riksbanken att utge sedlar till ett belopp av ytterligare högst sjuhundra miljoner kronor, om det prövas nödvändigt med hänsyn till utomordentliga omständigheter. Blir sådant medgivande icke godkänt av riksdagen inom tjugo dagar från början av nästföljande session, upphör medgivandet att gälla vid utgången av nämnda tid.

3 §.

Som riksbankens metalliska kassa skall räknas allt guldmynt och omyntat guld som tillhör riksbanken.

¹ Senaste lag i ämnet se 1964: 264.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 5
mars 1965.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.*, och anför.

I skrivelse den 28 januari 1965 har *fullmäktige i riksbanken* gjort framställning om fortsatt provisorisk lagstiftning rörande riksbankens sedelutgivning och hemställt om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld. Över framställningen har, efter remiss, yttrande avgetts av *fullmäktige i riksgäldskontoret*.

**Lagstiftningen rörande riksbankens sedelutgivningsrätt
och inlösningskyldighet**

Riksbankens rätt att utge sedlar grundas på stadgande i 72 § regeringsformen. Enligt detta lagrum har riksbanken även skyldighet att vid anfordran lösa in utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, om inte Kungl. Maj:t och riksdagen i viss ordning medger undantag från denna skyldighet.

Enligt 9 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank (*riksbankslagen*) är riksbankens rätt att ge ut sedlar begränsad till det belopp, som motsvarar dubbla summan av riksbankens metalliska kassa beräknad enligt 11 §, jämte ett ytterligare belopp av 350 milj. kr. Enligt 9 § andra stycket kan riksbanken under vissa förutsättningar få bemyndigande att ge ut sedlar till ett belopp av ytterligare högst 350 milj. kr. Den utelöpande sedelmängden skall dock så snart ske kan nedbringas med ett belopp motsvarande vad som utgetts med stöd av ett sådant bemyndigande.

Enligt 10 § skall bankens utelöpande sedlar, till den del de överstiger ban-

kens metalliska kassa, motsvaras av vissa i paragrafen angivna tillgångar sammanräknade, den s. k. supplementära sedeltäckningen. Dessa tillgångar är

- a) lätt säljbara statspapper;
- b) allmänna hypoteksbankens och Konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer samt andra inhemska obligationer, som noteras på utländsk börs;
- c) på betryggande sätt försäkrat guldmynt och omyntat guld, som är nedsatt på utrikes ort eller under transport men som inte enligt 11 § inräknas i den metalliska kassan;
- d) växlar, som är betalbara inom eller utom riket;
- e) medel som inestår i räkning hos bank eller bankir på utrikes ort och förfaller till betalning inom sex månader, efter avdrag av riksbankens skuld i sådan räkning;
- f) medel, vilka är utlånade på bestämd tid av högst tre månader eller med högst samma uppsägningstid mot säkerhet av sådana statspapper och obligationer som nämnts under a) och b), samt — intill ett belopp av 100 milj. kr. — mot annan säkerhet;
- g) medel, som är utlånade till Internationella valutafonden.

Som riksbankens metalliska kassa skall enligt 11 § första stycket räknas allt riksbankens guld inom landet och dessutom, intill ett belopp motsvarande 15 % av hela metalliska kassan, banken tillhörigt guld som är nedsatt på utrikes ort eller under transport och försäkrat på betryggande sätt. I 11 § andra stycket stadgås, att den metalliska kassan inte får bibehållas vid lägre belopp än 150 milj. kr.

I syfte att skapa den större elasticitet i penningssystemet, som förhållandena påkallade, modifierades riksbankslagens bestämmelser temporärt med stöd av *lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.* Denna lag gällde ursprungligen t. o. m. den 31 mars 1940 men fick därefter fortsatt giltighet, sista gången genom lag den 16 maj 1947 (nr 194), enligt vilken giltighetstiden utsträcktes t. o. m. den 30 juni 1948. Lagen utgjorde ett led i krigsårens beredskapslagstiftning och hade karaktären av fullmaktslag, som var tillämplig vid krig eller krigsfara vari riket befann sig eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden.

De modifierade bestämmelser, som meddelades med stöd av 1939 års lag, innebar i huvudsak följande.

Genom *kungörelsen den 31 januari 1940 (nr 54) med viss bestämmelse angående riksbankens metalliska kassa* sattes stadgandet i 11 § första stycket riksbankslagen om den metalliska kassan temporärt ur kraft. I kungörelsen förordnades, att som riksbankens metalliska kassa skulle räknas *allt* riksbanken tillhörigt guld. De i riksbankslagen föreskrivna begränsningarna i sedelutgivningsrätten, vilka sammanhänge med guldets placering, hade

nämmligen ansetts lägga hinder i vägen för en sådan fördelning av riksbankens guldbehållning som från säkerhetssynpunkter var mest betryggande.

Vidare utfärdades bestämmelser, som medgav ökning av det belopp varmed sedelutgivningen enligt 9 § första stycket riksbankslagen fick överstiga dubbla summan av den metalliska kassan. Genom *kungörelsen den 14 februari 1947 (nr 31) med viss bestämmelse angående riksbankens sedelutgivning* ökades sålunda detta belopp från 350 till 1 400 milj. kr. Genom *kungörelsen den 20 juni 1947 (nr 251) med viss bestämmelse angående riksbankens sedelutgivning* ökades beloppet till 2 500 milj. kr.

1939 års fullmaktslag, som upphörde att gälla med utgången av juni månad 1948, ersattes av *lagen den 28 maj 1948 (nr 248) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning*.

Enligt sistnämnda lag gällde under tiden den 1 juli 1948—den 30 juni 1949 i stället för stadgandena i 9 § och 11 § första stycket riksbankslagen särskilda bestämmelser. Dessa medgav riksbanken att ge ut sedlar till ett belopp av högst 3 200 milj. kr. (1 §). Om så prövades nödigt med hänsyn till utomordentliga omständigheter, fick Kungl. Maj:t, när riksdagen inte var samlad, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medge riksbanken att ge ut sedlar till ett belopp av ytterligare högst 700 milj. kr. Ett sådant medgivande skulle, om det inte godkändes av riksdagen inom tjugo dagar från det att riksdagen åter sammanträtt, upphöra att gälla efter utgången av nämnda tid (2 §). Slutligen skulle som riksbankens metalliska kassa räknas allt riksbanken tillhörigt guldmynt och omyntat guld (3 §).

Som nämnts gällde 1948 års lag endast till utgången av juni månad 1949. Den har emellertid senare successivt ersatts av ny lagstiftning. Därvid har maximibeloppet för riksbankens sedelutgivning höjts. Nu gällande bestämmelser återfinns i *lagen den 21 maj 1964 (nr 264) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning*. Maximibeloppet för sedelutgivning är där bestämt till 9 200 milj. kr.

Genom *kungörelsen den 21 maj 1964 (nr 265) om befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld* har Kungl. Maj:t med stöd av riksdagens medgivande befriat riksbanken från denna skyldighet för tiden t. o. m. den 30 juni 1965. Banken har dock rätt att dessförinnan återuppta inlösningen av bankens sedlar, om förhållandena ger anledning till detta.

Utredningar i ämnet

Riksbanksfullmäktige tillsatte den 15 december 1949 en kommitté med uppdrag att se över riksbankslagens bestämmelser om sedelutgivning. Denna kommitté — 1949 års riksbankslagskommitté — föreslog ändrade grunder för sedelutgivningsrätten och dessutom en huvudsakligen formell omarbetning av riksbankslagen. Enligt kommitténs förslag skulle någon övre gräns för sedelutgivningen inte fastställas. Inte heller i övrigt skulle i princip finnas några »spärrar» för denna. En viss begränsning innefattades emellertid bl. a. i en allmän bestämmelse om att riksbanken i all sin verksamhet hade att verka för ett genomförande av de av riksdagen uppställda penning- och valutapolitiska direktiven.

I skrivelse den 1 februari 1951 hemställde riksbanksfullmäktige, att Kungl. Maj:t skulle underställa riksdagen förslag till ny riksbankslag i huvudsaklig överensstämmelse med vad 1949 års riksbankslagskommitté föreslagit. Sedan denna framställning remissbehandlats, framlades i prop. 1951: 181 förslag till fortsatt provisorisk lagstiftning rörande riksbankens sedelutgivning. I denna proposition förklarade sig chefen för finansdepartementet inte beredd att ta slutlig ståndpunkt till frågan hur sedelutgivningsrätten på längre sikt borde regleras. Samtidigt med att bankoutskottet tillstyrkte bifall till propositionen underströk utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande (B:oU 1951: 20) vikten av ytterligare utredning i frågan.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t tillkallade chefen för finansdepartementet den 13 november 1951 sakkunniga med uppdrag att utreda regleringen av riksbankens sedelutgivningsrätt på längre sikt. Enligt direktiven borde utredningen i stort sett begränsas till att avse den del av riksbankslagskommitténs förslag till riksbankslag, som hade samband med sedelutgivningen. Den 3 november 1955 avlämnade de sakkunniga betänkande om riksbankens sedelutgivningsrätt och därmed sammanhängande penningpolitiska frågor (SOU 1955: 43). I betänkandet anslöt sig de sakkunniga till den av 1949 års riksbankslagskommitté intagna ståndpunkten att sedeltäckningsbestämmelserna i nuvarande riksbankslag borde upphävas utan att ersättas med några motsvarande bestämmelser. Vidare föreslog de sakkunniga ett definitivt upphävande av riksbankens skyldighet att inlösa bankens sedlar med guld. De framlagda författningsförslagen innefattade bl. a. ändringar i 72 § regeringsformen.

I remissyttrande över de sakkunnigas betänkande uttalade riksbanksfullmäktige, att den slutliga prövningen av frågan borde uppskjutas till dess en översyn slutförts beträffande det av 1949 års riksbankslagskommitté framlagda förslaget. En sådan översyn hade igångsatts av fullmäktige, som förklarade sig ännu senare redovisa resultatet för Kungl. Maj:t. Översynen har ännu inte slutförts.

I prop. 1956: 117 föreslog Kungl. Maj:t efter framställning av riksbanksfullmäktige förlängning av den provisoriska lagstiftningen om sedelutgivningsrätten. I sitt av riksdagen godkända utlåtande över propositionen och vissa motioner med anledning av denna (B:oU 1956: 30) tillstyrkte bankoutskottet propositionens förslag. Därvid sade sig utskottet dela riksbanksfullmäktiges uppfattning, att den definitiva regleringen av sedelutgivningsrätten borde ske i samband med en allmän revision av riksbankslagen.

Den provisoriska lagstiftningen om sedelutgivningsrätten har efter framställning av riksbanksfullmäktige och på förslag av Kungl. Maj:t successivt förlängts för ett år i sänder (prop. 1957: 121, 1958: 89, 1959: 58, 1960: 49, 1961: 63, 1962: 65, 1963: 115 och 1964: 130).

Kungl. Maj:t har den 31 maj 1963 förordnat, att riksbanksfullmäktiges framställning den 1 februari 1951 och det betänkande som de sakkunniga för utredning om reglering av riksbankens sedelutgivningsrätt på längre sikt avgivit skall läggas till handlingarna.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 1 november 1963 har chefen för finansdepartementet tillkallat sakkunniga med uppdrag att verkställa en allmän översyn av gällande myntlagstiftning och därmed sammanhängande frågor (myntkommittén). I direktiven för denna utredning framhålls att riksbankens sedelinlösningsskyldighet alltsedan år 1931 varit suspenderad genom varandra avlösande, provisoriska lagar. Denna provisoriska lagstiftning kan enligt direktiven sägas ha i realiteten inneburit, att guldmyntfoten åtminstone temporärt upphävts för Sveriges del. Vidare hänvisas till det tidigare omnämnda förslaget i SOU 1955: 43, att grundlagsstadgandet om skyldighet för riksbanken att inlösa sedlar med guld skulle upphävas, och till ett förslag av samma innebörd i författningsutredningens betänkande rörande ny regeringsform (SOU 1963: 16—19). Myntkommittén bör, sägs det vidare i direktiven, vara oförhindrad att behandla hithörande spörsmål i vad de direkt berörs av en ny myntlagstiftning. Kommittén bör sålunda ta ställning till de förslag, som redan väckts i dessa frågor, och överväga därav betingade ändringar i myntlagstiftningen. Myntkommitténs arbete pågår alltjämt.

Bankoutskottet har i sina av riksdagen godkända utlåtanden (B:oU 1957: 22, 1958 A: 23, 1959: 22, 1960: 10, 1961: 18, 1962: 10, 1963: 19 och 1964:35) — samtidigt med att utskottet godtagit de föreslagna förlängningarna av provisoriet — alltsedan år 1958 framhållit angelägenheten av en mera definitiv reglering av sedelutgivningsrätten. Enligt vad bankoutskottet förklarat i sitt utlåtande 1962: 10 över förslaget till lagstiftning i ämnet för tiden den 1 juli 1962—den 30 juni 1963 hade utskottet under hand inhämtat, att ett utkast till ny riksbankslag upprättats men att det fortsatta arbetet komplicerats av att mera djupgående överväganden ansetts nödvändiga i vissa stycken. Därvid hänvisades till att frågan om sedelutgivningen utgjorde en del av den vidare kreditpolitiska problematik, som kunde komma att aktua-

liseras vid ett ställningstagande till Sveriges medverkan i det europeiska ekonomiska samarbetet. Det hade därför inte ansetts lämpligt att bryta ut frågan om sedelutgivningsrätten ur sitt sammanhang i riksbankslagen. Vid riksdagsbehandlingen år 1963 yttrade bankoutskottet att, även om marknadsfrågan nu var en annan än då riksdagen år 1962 tog ställning i ärendet, det likväl torde få konstateras att förutsättningarna för att i det rådande dagsläget ta upp frågan om riksbankens sedelutgivningsrätt till definitiv prövning inte hade undergått någon väsentlig förändring sedan år 1962. En förlängning av den provisoriska lagstiftningen under ytterligare ett år framstod med hänsyn därtill som motiverad. Jämväl vid riksdagsbehandlingen år 1964 fann bankoutskottet en förlängning av den provisoriska lagstiftningen om sedelutgivningsrätten motiverad. Utskottet förutsatte dock att riksbanksfullmäktige alltfört var inriktade på att utan onödigt dröjsmål framlägga förslag till revision av riksbankslagen.

Riksbanksfullmäktiges framställning

I den inledningsvis omnämnda skrivelsen hemställer riksbanksfullmäktige, att gällande lagstiftning med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivningsrätt ges förlängd giltighet till utgången av juni 1966 och att maximibeloppet för sedelutgivningsrätten i samband därmed höjs till 9 700 milj. kr. Härjämte hemställer fullmäktige, att riksbanken för tiden den 1 juli 1965—den 30 juni 1966 fritas från skyldigheten att inlösa sina sedlar med guld, med rätt dock för riksbanken att före utgången av denna tid återuppta inlösningen av bankens sedlar om förhållandena ger anledning till detta.

I skrivelsen anför fullmäktige.

Det sedan 1948 tillämpade systemet med maximering av sedelutgivningsrätten torde böra bibehållas även under nästa budgetår. Vad då angår frågan om nu gällande maximibelopp, 9 200 miljoner kronor, kan bibehållas även under denna tid är att märka följande.

Vid utgången av år 1964 utgjorde beloppet utelöpande sedlar 8 386 miljoner kronor. Det högsta beloppet under året redovisades emellertid den 23 december och uppgick till 8 692 miljoner kronor. När sedelomloppet var som störst under året förelåg sålunda en marginal för ytterligare sedelutgivning om 508 miljoner kronor, motsvarande omkring 5,8 procent av den då utelöpande sedelmängden.

Om beloppet utelöpande sedlar vid de skilda rapportdagarna under 1964 jämföras med motsvarande siffror för föregående år, befinnes att förändringarna i sedelomloppets omfattning varierat mellan en ökning å 2,8 procent, som förefanns den 7 april, och en höjning å 8,5 procent, som registrerades den 23 oktober. Då sedelmängden den 23 december nådde sin största omfattning var ökningen 5,3 procent.

Om sedelomloppet under 1965 skulle procentuellt öka lika mycket som under 1964, skulle det utelöpande beloppet sedlar den 23 december 1965

komma att ligga mellan 9 100—9 200 miljoner kronor. För senare delen av år 1965 är emellertid att räkna även med den inverkan å sedelvolymen som föranledes av den föreslagna höjningen av den allmänna varuskatten. Med hänsyn härtill och för att inom sedeltaket rymma även sådana ökningar i sedelbehovet som kunna sammanhånga med ändrade betalnings- och kassahållningsvanor torde maximibeloppet för riksbankens sedelutgivningsrätt för nästa budgetår böra höjas med förslagsvis 500 miljoner kronor till 9 700 miljoner kronor.

Fullmäktige i riksgäldskontoret har för sin del tillstyrkt riksbanksfullmäktiges förslag.

Departementschefen

I fråga om riksbankens rätt att ge ut sedlar gäller f. n. — i stället för riksbankslagens motsvarande stadganden — föreskrifterna i lagen den 21 maj 1964 med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning. Dessa bestämmelser innebär bl. a., att riksbanken får ge ut sedlar till ett belopp av högst 9 200 milj. kr. 1964 års lag, som gäller till utgången av juni månad 1965, har liksom den föregående lagstiftningen på området tillkommit som ett provisorium i avvaktan på att en mera definitiv reglering av sedelutgivningsrätten kommer till stånd.

Som framgått av den tidigare redogörelsen, står frågan om den framtida regleringen av riksbankens sedelutgivningsrätt i samband med frågan om ny riksbankslagstiftning. De förslag i ämnet, som särskilt tillkallade sakkunniga lade fram i betänkande redan år 1955, gjordes efter remissbehandling till föremål för överarbetning inom riksbanken. Detta arbete har emellertid av olika skäl ännu inte slutförts. Från riksbankens sida har därvid hänvisats till sambandet mellan frågan om sedelutgivningsrätten och den internationella kreditpolitiska problematiken. Vid behandlingen föregående år av förslag till den nuvarande provisoriska lagstiftningen förklarade sig bankoutskottet förutsätta att riksbanksfullmäktige är inriktade på att utan onödigt dröjsmål framlägga förslag till revision av riksbankslagen. Även enligt min mening bör det nu närmast ankomma på riksbanken att ta initiativ till en mera permanent lagstiftning i detta ämne.

Riksbanksfullmäktige har hemställt om förlängning av den provisoriska lagstiftningen under ytterligare ett år. Denna hemställan har tillstyrkts av riksgäldsfullmäktige, och även jag biträder förslaget.

Riksbanksfullmäktige har samtidigt föreslagit en höjning av maximibeloppet för sedelutgivningen från nuvarande 9 200 milj. kr. till 9 700 milj. kr. Denna höjning har av fullmäktige ansetts erforderlig för att riksbanken skall kunna möta en viss ökning av sedelbehovet och liksom hittills hålla en tillräcklig reserv med tanke på eventuella ytterligare ökningar. Fullmäktige har därvid särskilt framhållit den inverkan på sedelvolymen som föranledes av den föreslagna höjningen av den allmänna varuskatten den 1

juli innevarande år. Förslaget om höjning av sedelutgivningens maximibelopp som tillstyrkts av riksgäldsfullmäktige, föranleder inte någon erinran från min sida.

I enlighet med det anförda förordar jag, att bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning under tiden den 1 juli 1965—den 30 juni 1966 meddelas genom särskild lag i överensstämmelse med 1964 års lag i ämnet men med den jämkningen att maximibeloppet för sedelutgivningen höjs till 9 700 milj. kr.

Vad slutligen angår riksbankens skyldighet att vid anfordran lösa in utgivna sedlar med guld efter deras lydelse biträder jag riksbanksfullmäktiges förslag om befrielse från denna skyldighet för tiden den 1 juli 1965—den 30 juni 1966. Banken hör dock liksom nu ha rätt att återuppta inlösningen av bankens sedlar före utgången av denna tid, om förhållandena skulle ge anledning till detta.

I enlighet med vad jag anförut har inom finansdepartementet upprättats förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att

- 1) anta nyssnämnda lagförslag;
- 2) medge, att riksbanken för tiden den 1 juli 1965—den 30 juni 1966 fritas från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att före utgången av denna tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar om förhållandena ge anledning till detta.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Hans Ohlsson